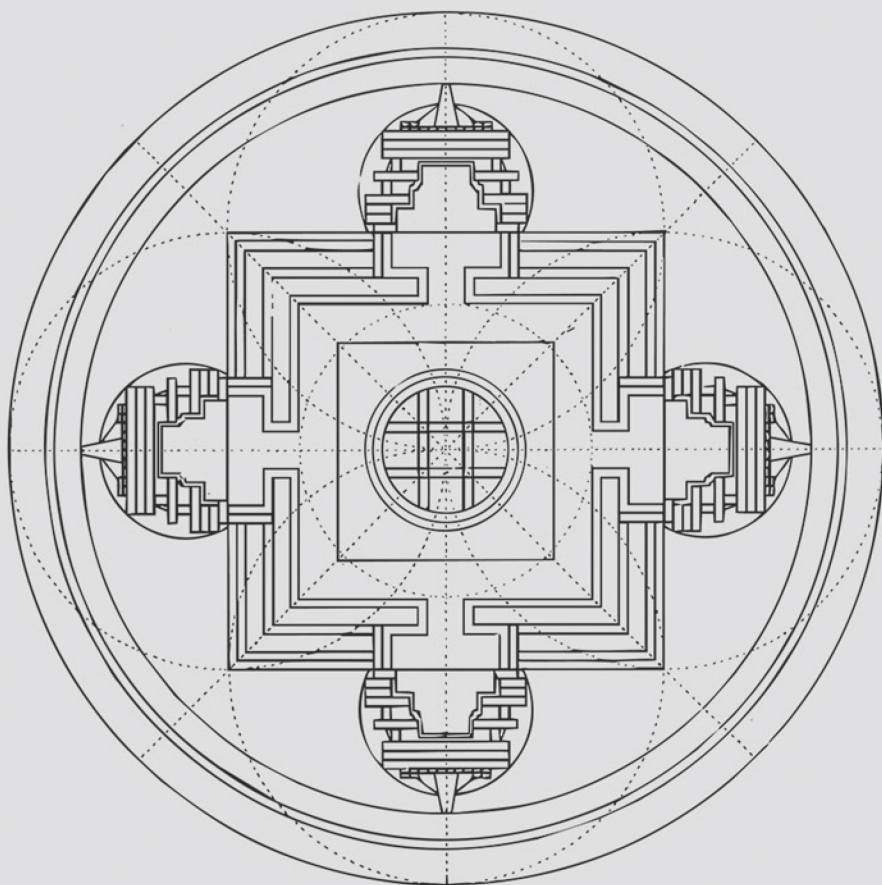

keréknyomok

2015/9. SZÁM ORIENTALISZTIKAI ÉS BUDDHOLÓGIAI FOLYÓIRAT

Tartalom

A szerkesztő megjegyzése	5	GIUSEPPE TUCCI A mandala, mint a reintegráció eszköze	91
VISSZAEMLEKEZÉSEK, TANULMÁNYOK, FORDÍTÁSOK		NARANCSIK GABRIELLA Jung mandalái és az Eranos köre	99
BETHLENFALVY GÉZA Horváth Z. Zoltán (1955–1996)	7	KELÉNYI BÉLA A Guhjaszamádza mandala méretarányai és megrajzolásának szakaszai	113
KICSI SÁNDOR ANDRÁS Horváth Zoliról	13	GELLE ZSÓKA Jolmó mandala	133
VÉGH JÓZSEF Horváth Z. Zoltán műveinek jegyzéke	16	KRITIKÁK, RECENZÍÓK	
VÉGH JÓZSEF Hit és tudás: Képzeletbeli beszélgetés Horváth Z. Zoltánnal	22	Agnieszka Helman-Ważny: The Archaeology of Tibetan Books	145
SZABÓ KRISZTINA – TÓTH ZSUZSANNA A megszabadulás ékköve – részlet 2.	36	Michael Henss: The Cultural Monuments of Tibet, I–II.	147
VÉGH JÓZSEF Nágárdzsuna Baráti levele	49	SUMMARIES IN ENGLISH	149
KELÉNYI BÉLA Az elmandalásított világ	78	E SZÁMUNK SZERZŐI	

KELÉNYI BÉLA

A Guhjaszamádzsa mandala méretarányai és megrajzolásának szakaszai

1993-ban többször volt lehetőségem dolgozni az International Academy of Indian Culture tibeti szövegkiadásokban gazdag könyvtárában, Delhiben. Mivel egyik fő érdeklődési területem a mandala (sz. *maṇḍala*, t. *dkyil 'khor*) szerkezete volt, az intézet igazgatója, Lokesh Chandra professzor javaslatára egy akkor még meglehetősen ismeretlennek számító tibeti könyvet kezdtem tanulmányozni. Ez a gelukpa rend gyakorlatában hagyományozott három legfontosabb tantra meditációs istenségeinek mandaláit, megszerkesztésük folyamatát mutatta be. Ebből a Guhjaszamádzsa mandala kétdimenziós változatának szerkesztését fordítottam le, a dharamsálái Necsung kolostor szerzetes-tanára, Rincsen Gelek vezetésével.

Az itt bemutatott szöveg szerzője, Rongta Lopszang Damcsö Gyaco (t. *Rong tha blo bzang dam chos rgya mtsho*, 1865–1917), a kelet-tibeti Kham tartomány Ranyak (t. *Rwa nyag*) kolostorában, a Rongta inkarnációs láncolatba (t. *Rong tha tshang*) tartozó gelukpa (t. *dge lugs pa*) láma volt. Könyve a gelukpa rend gyakorlatában tanulmányozott három legfontosabb tantra meditációs istenségeinek (t. *yi dam*), Guhjaszamádzsa (t. *gSang bsdus*), Csakraszamvara (t. *bDe mchog*) és Vadzsrabhairava (t. *'jigs byed*) hármasságának (t. *gSang bDe 'jigs gsum*) mandaláit, megszerkesztésük folyamatát írja le.¹

A gelukpa rendben a szerzetesek két különböző tantrikus iskolát (t. *rgyud grwa gnyis*) követnek: a Felső (t. *rGyud stod*) és az Alsó (t. *rGyud smad*) Tantrikus Kollégiumot, melyek eredete a rend alapítójára, Congkapára (t. *Tsong kha pa*, 1357–1419) vezethető vissza. Mind a Felső, mind az Alsó kollégiumi hagyományban a három legfontosabb tantrikus rendszer Aksóbhja buddha Guhjaszamádzsa formájában való megjelenítéséhez (t. *gSang 'dus Mi bskyod pa*), Csakraszamvara Luipa mester szerinti hagyományához (t. *bDe mchog Lu'i pa*), és Vadzsrabhairava „tizenhármasság” (t. *'jigs byed lha bcu gsum*) rendszeréhez² kapcsolódik. Mindazonáltal a két tantrikus hagyomány között adódik néhány eltérés, többek között éppen a mandalák megrajzolásának menetében,³ mint arra utalások is vannak a szövegben.

A fordítás megkezdése után nyilvánvalóvá vált, hogy a szöveget nem lehetséges a megfelelő mester nélkül tanulmányozni, mivel számos olyan kifejezése, eleme és értelmezési nehézsége van, melyet csak az adott hagyományba beavatott, s azt a gyakorlatban alkalmazni tudó mester segítségével lehet felfejteni. Ezért a tibeti emigráció központjában, Dharamsálában, az itt újból megalapított Necsung (t. *gNas chung*) kolostor szerzetes-tanára, Rincsen Gelek (t. *Rin chen dge legs*) útmutatásával az első kötetben található Guhjaszamádzsa mandala szerkesztésére vonatkozó szöveget fordítottam le, ennek folyamán pedig a mandala szerkezetének rajzolását is meg kellett tanulnom.

¹ Rong-tha blo-bzang-dam-chos-rgya-mtsho: *The Creation of Mandalas: Tibetan texts detailing the techniques for laying out and executing tantric Buddhist psychocosmograms*. New Delhi, k. n., 1971, Vol. 1–3.

² Vadzsrabhairava tizenhárom istenséget összefoglaló mandalájáról lásd KELÉNYI 2005, 401–415.

³ TUCCI 1988, 112–113.

A tibeti források szerint a mandaláknak alapvetően három típusa van: a vászonra rajzolt vagy festett kétdimenziós mandala (t. *ras bris kyi dkyil 'khor*), a színezett porból készült, ún. homokmandala (t. *rdul tshon gyi dkyil 'khor*), amely ugyancsak a kétdimenziós változatot jeleníti meg, és a térbeli, háromdimenziós mandala (t. *blos bslang kyi dkyil 'khor*), melyet általában fából vagy agyagból készítenek.⁴ Congkapa tanítványa, Khedubdzse (t. *mKhas grub rje*, 1385–1438) három alapvető lépésben írja le a pormandala létrehozását: az öt fázisból álló, helyszínnel kapcsolatos rítusok (t. *sa cho ga*), a négy fázisból álló előkészítő gyakorlatok (t. *sta gon gyi cho ga*) és a mandala megrajzolásának rítusa (t. *dkyil 'khor bri ba'i cho ga*).⁵ Ez utóbbiban azonban főként a három részre osztott folyamat szimbolikus vonatkozásait részletezi,⁶ ám gyakorlati megvalósításáról – azaz a mandala arányairól és megrajzolásának lépéseiről – egyáltalán nem ír. Rongta Lobszang Damcsö Gyaco könyvében viszont a fenti rituális vonatkozásokról nem olvasható semmi. Az általa összeállított szöveg kizárólag a két- és háromdimenziós mandalák megszerkesztésével, gyakorlati létrehozásával foglalkozik.

A mandala létrehozásának pontokba szedett, számozott lépései minden esetben két részből állnak a szövegben: a kétdimenziós rendszer megszerkesztése az alapvonalak (t. *thig rtsa*) méretarányai szerint, valamint a háromdimenziós (t. *blos bslang*) változat felépítésének leírása. Mivel ez utóbbi megtanulása jóval többet igényelt volna a rendelkezésemre álló időnél, ezért a kétdimenziós változat szerkesztésének folyamatát leíró részletek fordítását választottam.

A mandala méretarányainak kialakítása lényegében megegyezik a tibeti festészetben alkalmazott gyakorlattal, ahol a művész az ikonometriai rendszer előzetes ismeretében vázolja fel a kép rendszerét. A kezdőlépés a tengely, az ún. Brahmá-vonal (t. *tshangs thig*) meghúzása, mivel ez határozza meg a nyolc fővonal (t. *thig chen brgyad*), vagyis a függőleges és vízszintes tengely, az átlók és a négy külső határvonal megrajzolását, s erre a rendszerre épül fel a kompozíció egésze. Ezt a folyamatot a tibeti művész egy kifeszített festékpóros jelző-fonál (t. *thig rkud*) segítségével, az ún. kicsapásos technikával hajtja végre, s csak ezután fog hozzá az ábrázolandó alakok arányainak felvázolásához.⁷

Az ikonometriai rendszerek elsajátításához szorosan hozzátartozik a mértékegységek ismerete. A tibeti művészetben két alapvető mérték ismeretes: a „nagy egység” (t. *cha chen*) és a „kis egység” (t. *cha chung*). Ez a két mérték valójában egy tetszés szerint kicsinyíthető vagy nagyítható arányrendszer; a „nagy egység”-et megfeleltetik az arasznak (t. *mtho*), az „arc-mérték”-nek (t. *zhal tshad*) vagy a „tenyér”-nek (t. *mthil*) is, a „kis egység”-et pedig az „ujj” (t. *sor*) szélességének. Egy nagy egység tizenkét kis egységre, egy kis egység négy „láb”-ra (t. *rkang*), egy láb pedig két „szemcsé”-re (t. *nas*) osztható fel.⁸ A mandala létrehozásakor alkalmazott arányrendszer azonban sok tekintetben különbözik az általánosan gyakorlattól. Ez egyrészt a mértékek eltérő névhasználatában mutatkozik meg; sőt, a szöveg arról sem tájékoztat, hogy mikor használ ugyanarra a mértékre egy másik kifejezést. Másrészt jelentős különbség adódik a két alapvető mérték egymáshoz viszonyított arányában: a „nagy

⁴ DAGYAB 1977, I. k., 17. Congkapa tanítványa, Khedubdzse négy típust különböztet meg Vadszraghanta mahásziddha alapján: a fenti első kettőn kívül a meditáció (t. *bsam gtan*) során létrehozottat, illetve a testet, mint mandalát (t. *lus dkyil*). WAYMAN, LESSING 1993, 271.

⁵ WAYMAN, LESSING 1993, 278–279.

⁶ WAYMAN, LESSING 1993, 279–291.

⁷ Lásd erről JACKSON, D. P., JACKSON J. A. 1994, 45–47.

⁸ JACKSON, D. P., JACKSON J. A. 1994, 50.

egység”-nek megfeleltethető mérték, a „kapu[szélesség]-mérték” (t. *sgo tshad*), mint az a szövegből kitérünk, nem tizenkét, hanem csak négy „kis egység”-re osztható. Végül az arányok számszerű adatait ugyan általában megadja a szöveg, de több helyen szimbolikus, csak a beavatottak számára érthető megnevezéssel él; így például a „Véda” (t. *rig byed*) – a négy Védára utalva – négyet, a „nyíl” (t. *mda*) pedig – Mára öt nyílra utalva – ötöt jelent,⁹ ám az arányok és a számok megnevezésének folyamatos cserélgetése nem teszi könnyűvé a szöveg megértését.

A következőkben bemutatott folyamat lényegében három alapvető fázisra osztható fel: az első a mandala alapszerkezetének kialakítását, a második a mandala-palota részleteinek létrehozását, a harmadik pedig a palotát körülvevő védőkörök megrajzolását írja le. A szöveget értelmező kiegészítéseket kapcsos zárójelben, a kiegészítő magyarázatokat pedig kerek zárójelben közlöm. Bár Rongta Lobszang Damcsö Gyaco könyvében az egyes fázisokhoz külön rajz kapcsolódik, a könnyebb átláthatóság érdekében a fázisokat összegző részleteket saját, 1993-ban készült rajzaimmal illusztráltam. A szöveget bevezető négy versszakos ima, valamint az ezt követő alapvető kifejezések – mivel amúgy is szerepelnek a szövegben – fordításának közlésétől eltekintettem, ennél fogva a mandala megrajzolásának menete a 3. pontnál kezdődik.

A tibeti szöveg fordítása:

3. A megfelelő [méretű] kör megrajzolásának módszere a tengelyvonal (t. *tshangs thig*) középpontja körül:

Ahol létre kívánod hozni a mandalát,

húzd meg a (függőleges) tengelyvonalat, határozd meg a középpontját;

így rajzold meg a megfelelő [méretű] kört.¹⁰

4. A második tengelyvonal megrajzolása a jobb és bal metszéspontokon (t. *bya rje*) [keresztül]:

Annak (azaz a kör átlójának) [egyik] végétől [a másik] végéig mérd meg [a hosszát], majd [ezzel a hosszal a függőleges tengelyvonal és a kör metszéspontjaiból] jobbra és balra [húzz egy-egy] metszéspontot,

s rajtuk keresztül húzd meg a második (vízszintes) tengelyvonalat.¹¹

5. A középponttól hat kapu-méretnyire (t. *sgo tshad*) [egy-egy] jel (t. *mtshan ma*) megtétele [mind] a négy irányba:

Ekként a megfelelő [méretű] kör [átlóját]

[először] nyolc kapu-méretnyire oszd fel,

majd az ennek megfelelő (vagyis az ebből számított) hat kapu-mérettel

tégy [a két tengelyvonalon mind] a négy irányba egy-egy jelet.¹²

⁹ A számok szimbolikus neveiről lásd CSOMA 1986, 35–39.

¹⁰ *gsum pa tshangs thig gi dbus su ji ltar rigs pa 'i zlum po bskor tshul nil/[] dkyil 'khor gang du bya ba 'i gzhir // tshangs thig btal la dbus btsal te // ji ltar rigs pa 'i zlum po bskor //*

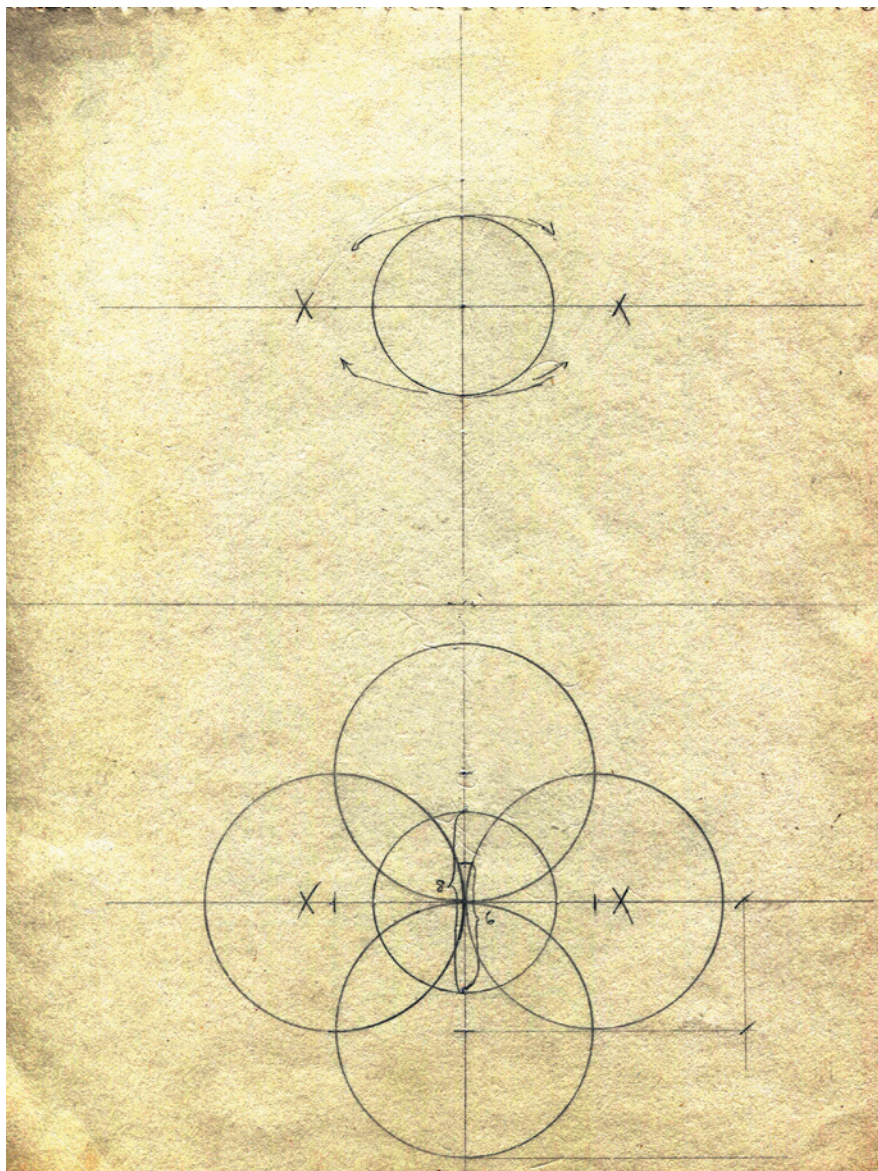
¹¹ *bzhi pa g yas g yon bya rjes kyi steng tshangs thig gnyis pa gdab pa [/] de yi mtha ' nas mthar tshad de // g.yas dang g.yon du bya rjes bya // de steng tshangs thig gnyis pa gdab //*

¹² *lnga pa sgo tshad drug gis dbus nas phyogs bzhi mtshan na bya ba [/] ji ltar rigs pa 'i zlum po la // sgo tshad brgyad kyi tshad bzung nas // de 'dra 'i sgo tshad drug gis ni // phyogs bzhi ru ni mtshan ma bya //*

6. Mindegyik jeltől kezdve [egy-egy,] a középpontig kiterjedő kör megrajzolásának módszere:

Mindegyik jeltől kezdve

rajzolj [egy-egy,] a középpontig kiterjedő kört.¹³

1. kép. A mandala alapszerkezetének megrajzolása, 3–6. pont; a szerző rajza, Dharamsálá, 1993

¹³ *drug pa mtshan ma so so 'i steng nas lte ba 'i bar zlum po bskor tshul [/] mtshan ma so so 'i steng bzung nas // lte ba 'i bar du zlum bskor bya //*

7. A négy átló (t. *zur thig*) megrajzolása az [egyik] metszésponttól (t. *nya yi mjug*) a másikig:

A [négy kör] egyik metszéspontjától a másikig

húzd meg mindegyik átlót;

így lesz teljes a [középsőt] körülvevő négy kör [t. *maNDala*].¹⁴

8. A kör és a tengelyvonal találkozásának (t. *'phrad sa*) a középpontig való kimérése, majd a metszéspontok kijelölése az átlókon:

Bár található néhány különbség

a hosszú és a rövid „fonál-vonal”¹⁵ (t. *thig skud*) értelmezésében,

a dicső Tantrikus [Kollégiumok]¹⁶ hagyománya szerint,

a tizenhét kapu-méretnyi átló

az elismert és a megfelelő.

Ami az alapvonal (t. *rtsa thig*) és a tetővonal (t. *mda' thig*) meghúzásának módszerét illeti,

[először] mérd meg a megfelelő [méretű] kör

és a tengelyvonal találkozásának [méretét] a középpontig,

majd [ezzel a mérettel] jelölj ki az átlókon metszéspontokat.¹⁷

9. Az alapvonalak négyzetének megrajzolása a metszéspontokon keresztül minden irányban:

Mindegyik (azaz mind a négy) irányba

húzd meg az alapvonalak négyzetét.¹⁸

10. Az [egyik] metszésponttól a [másik] végéig a tetővonalak négyzetének meghúzása:

A [négy kör egyik] metszéspontjától a [másik] végéig

hasonlóképp húzd meg a tetővonalak négyzetét is.¹⁹

¹⁴ *bdun pa nya yi mjug nas mjug gi bar zur thig bzhi btap pa [/] nya yi mjug nas mjug gi bar // zur thig so sor btap byas la // de yis maNDala bzhi bskor grub //*

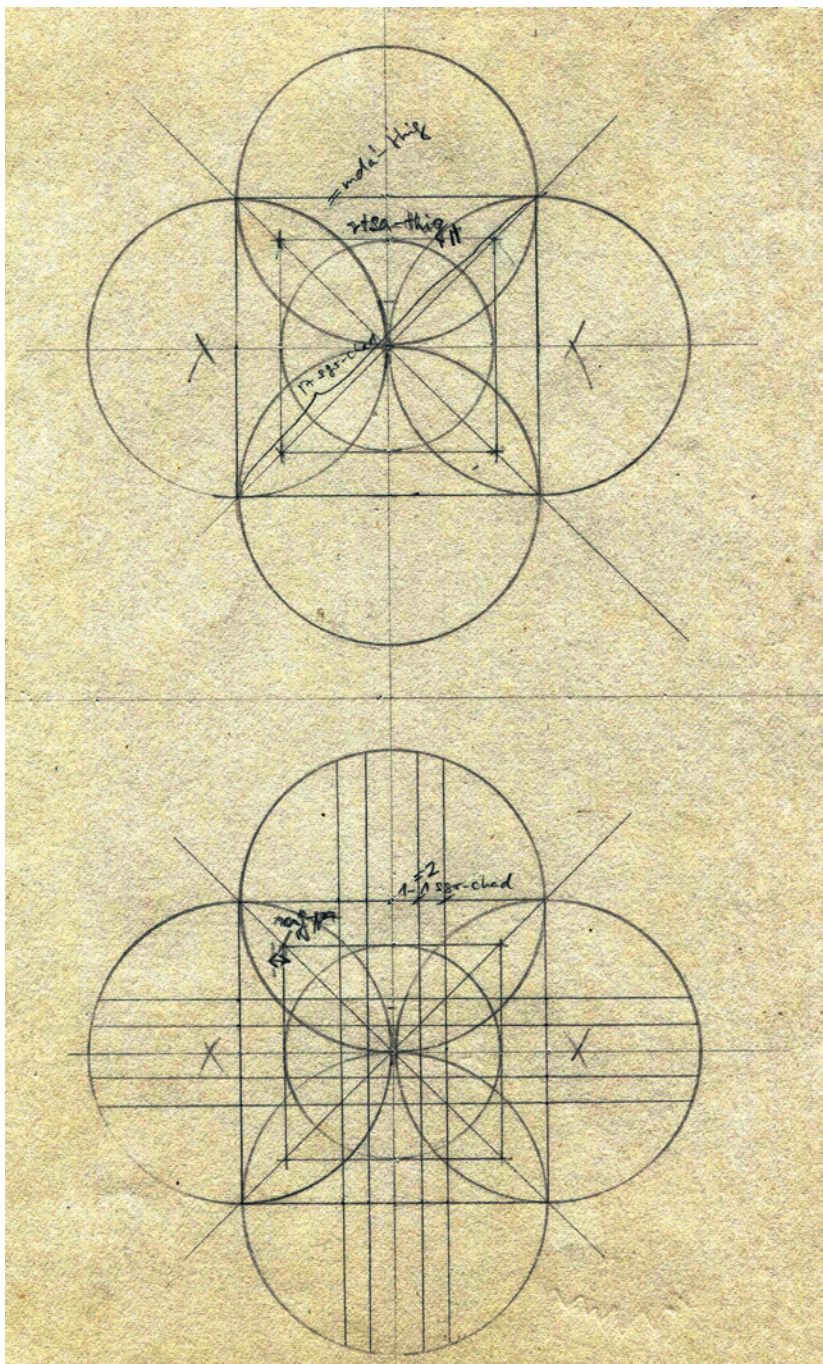
¹⁵ A fonál (t. *thig skud*) „kicsapásos” technikájának alkalmazásáról lásd bevezető.

¹⁶ Vagyis az Alsó és Felső Tantrikus Kollégiumok (t. *rGyud pa stod smad*), lásd bevezető.

¹⁷ *brgyad pa zlum po dang tshangs thig 'phrad sa nas lte bar tshad de zur steng bya rjes bya [/] 'di la 'dra min 'ga 'yod kyang // thig skud ring thung gnyis ka yi // don tshang dpal ldan rgyud pa 'i lugs // zur de sgo tshad bdun dang phyogs // zhes pa 'i don dang 'grigs pa yin // rtsa thig mda' thig 'debs tshul ni // 'ji ltar rigs pa 'i zlum po dang // tshangs thig 'phrad mtshams la bzung ste // lte ba 'i bar tshad zur steng du // bya rjes byas la*

¹⁸ *dgu pa bya rjes de ba 'i steng phyogs so sor rtsa thig gru bzhir gdab pa [/] phyogs so sor // rtsa thig gru bzhir gdab par bya //*

¹⁹ *bcu pa nya yi mjug nas mjug ma 'i mthar mda 'thig gru bzhir gdab pa [/] nya yi mjug nas mjug ma 'i mthar // de bzhin mda 'mthig gru bzhir gdab //*

2. kép. Az alapvonalak és a tetővonalak négyzeteinek megrajzolása, 7–10. pont; a szerző rajza, Dharamsálá, 1993

11. Két-két kapu-méret kimérése a tengelyvonal jobb és bal oldalán:

[Mindkét] tengelyvonal jobb és bal oldalán
mérj ki két-két kapu-méreteit.²⁰

12. Két-két, [azaz] négy vonal meghúzásának módszere a jeleken keresztül:

Húzd meg a két-két, [azaz] négy vonalat.²¹

13. A tengelyvonalak jobb és bal oldalán meghúzott két kis egység (t. *cha chung*) révén a kapu méretének [megadása]:

A tengelyvonalak jobb és bal oldalán
meghúzott két kis egység
[adja meg] a kapu méretét.²²

14. [A kapu méretének] kivételével, kifelé mindenhol kis egységet [mérve], a méretvonalak (t. *bshar thig*) meghúzása a négy irányba:

Ernek (azaz a kapu méretének) kivételével
kis egységeket [mérj] mindenhol kifelé,
s húzz méretvonalakat a négy irányba;
ezzel, ami a korábbi szakaszok szerint
a szövegben nem volt világos, érthetően megmagyaráztatt.²³

15. Az alapvonalról kifelé egy, kettő és a többi [kis egység mérésének a tetővonal] végéig való jelzése:

Most az alábbiak miatt szükséges
a számok néhány megfelelését megadni:
a „szem” kettőt, a „víz” és a „Véda” négyet [jelent],
a „nyíl” öt, a „kigyó” és a „gazdagság isten” nyolc,
az „irány” tíz, „Rudra” tizenegy,
a „Nap” tizenkettő, az „ember” tizennégy,
a „király” tizenhat, a „vétek” tizennyolc,
s ha „Győzedelmes”-t mondunk, az huszonnégy.

²⁰ bcu gcig pa tshangs pa'i g.yas g.yon du sgo tshad gnyis gnyis kyi tshad byas pa [/] tshangs pa'i g.yas dang g.yon du ni // sgo tshad gnyis gnyis tshad byas la //

²¹ bcu gnyis pa mtshan ma de 'i steng thig gnyis gnyis te bzhi re btad tshul [/] thig ni gnyis gnyis bzhi gdab bo //

²² bcu gsum pa tshangs thig g.yas g.yon du cha chung gnyis re dor bas sgo tshad dang / tshangs pa 'i g.yas dang g.yon du ni // cha chung gnyis re dor ba yi // sgo yi tshad de

²³ bcu bzhi pa de las gzhan cha chung re re 'i phyir du bshar thig phyogs bzhir btad pa [/] de las gzhan // cha chung re re 'i phyir du ni // bshar thig phyogs bzhi so sor gdab // de yis sngon 'gro 'i rim pa rnam // gzhuung du mi gsal gsal bar bshad //

Ezután az alapvonal négyzetének közepétől nyolc [kis] egység kifelé a kapu. A kapu-méret [maga a] nagy egység, annak egynegyede pedig a kis egység. [Majd a tengelyvonalon] az alapvonalról kifelé [a tetővonalig] egy, két, egy, két, egy és egy [kis egységet kell mérni] a végéig.²⁴

16. A fenti hat vonal, [azaz] a fal (t. *rtsig pa*), az alapzat (t. *'dod snam*), a párkány (t. *pha gu*) és a többi külső vonal (t. *phyi thig*) [szemléltetése]:

Hat vonal van a sarkoktól a szélekig:

a fal, az alapzat, a párkány,

a fűzér (t. *drva phyed*), a gerenda (t. *shar bu*) és a tető mellvédjének (t. *mda' yab*) külső vonalai így ismertté válnak.²⁵

17. A nyílásnak (t. *har sgo*) nevezett négy egyenlő rész, [azaz] a kapu (t. *sgo*), a bejárat (t. *sgo khyud*), az oldalfal (t. *gram*) és a kapuzat (t. *logs*) [megrajzolásának magyarázata]:

A tengelyvonalról kezdve fokozatosan hosszabbodnak [a méretvonalak]:

három kis egységnyire van az első vonal;

a második vonal két kis egységgel érinti a csúcsot,

majd nyolc kis egységnyire a harmadik. A perem (t. *stegs bu*)

vonalától két egyenes vonal [következik],

melyek mindegyikének köze [egy] kis egységnyi,

magassága öt [kis egység], s az első

a szegélyvonal (t. *ngos thig*) csúcsát teljesen érinti.

Ez pedig a diadalív (t. *rta babs*) oszlopa:

az alap[vonal] (t. *rtsa ba*) tetejétől induló vonal

négy kis egység, valamint oldalra is négy,

s felfelé ugyancsak négy [kis egység]; ez három törésvonal (t. *'khyog*).

A kapu, bejárat, oldalfal és kapuzat

négy egyenlő részét nyílásnak nevezik,

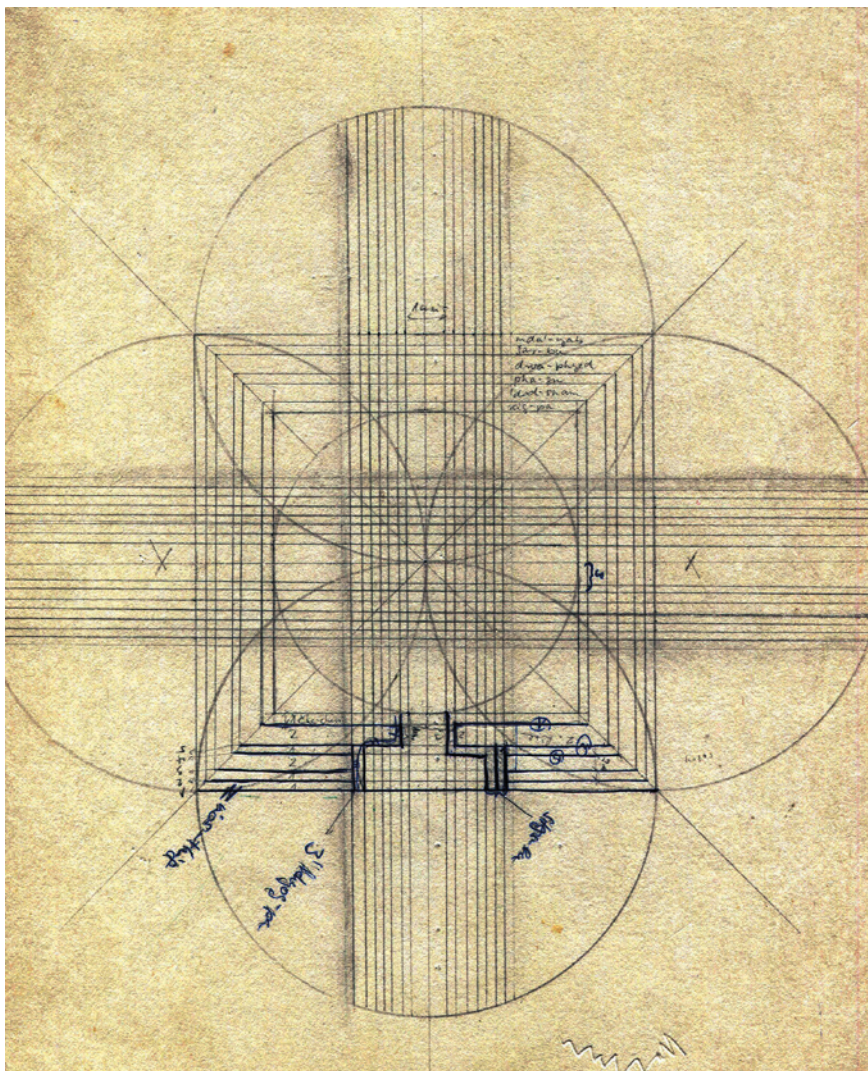
ennek pedig sötétsége (ti. belseje) (t. *mun snam*), oszlopdísz (t. *ka 'phan*) és más [ilyen] része

a tantrikus meghatározás szerint nincsen.²⁶

²⁴ bco lnga pa rtsa ba 'i phyi rol gcig dang gnyis zhes sogs kyi mthar mtshan ma dang [/] skabs 'dir 'og na nye mkho 'i phyir // grangs kyi mngon brjod 'ga ' tsam 'god // mig gnyis chu dang rig byed bzhi // mda' lnga klu dang nor lha brgyad // phyogs bcu drag po bcu gcig dang // nyi ma bcu gnyis mi bcu bzhi // rgyal po bcu drug nyes bco brgyad // rgyal ba zhes pa nyer bzhi 'i ming // de nas rtsa thig gru bzhi pa 'i // dbus su brgyad cha phyis pa sgo // sgo yi tshad de cha chen dang // de yi bzhi char cha chung yin // rtsa ba 'i phyi rol gcig dang gnyis // gcig gnyis gcig dang gcig gi mthar //

²⁵ bcu drug pa de dag gi steng du thig drug ste rtsig pa 'dod snam pha gu sogs kyi phyi thig [/] thig drug zur nas ngos su ste // rtsig pa 'dod snam pha gu dang // drva phyed shar bu mda' yab kyi // phyi thig yin pa shes par bya //

²⁶ bcu bdun pa sgo dang sgo khyud sgo gram sgo logs bzhi ka mnyam par har sgor bya ba [/] tshangs las rim gyis ring ba ni // cha chung gsum du dang po 'i thig // gnyis thig cha chung gnyis rtsar reg // cha chung brgyad du gsum stegs bu 'i // thig las drang po 'i thig gnyis ste // de ni cha chung re yi bar // dpangs su lnga ste dang po ni // ngos thig rtse mor yang dag reg // de ni rta babs ka ba yin // rtsa ba 'i rtse nas byung ba 'i thig // cha chung bzhi ste ngos su 'ang bzhi // steng du 'ang bzhi ste gsum 'khyog pa 'o // sgo dang sgo khyud 'gram dang logs // bzhi ka mnyam par har sgor grags // 'di la mun snam ka 'phan sogs // med pa rgyud kyi dgongs pa 'o //

3. kép. A mandala falainak és kapujának szerkezete, 11–17. pont; a szerző rajza, Dharamsálá, 1993

18. A három kapu-méretnyi diadalív felső, alsó és középső részének közepére [egy] kis egység [kimérése]:

Az oszlop tetejétől a külső oldalig
minden kifelé menő vonal egy kis egységnyi.
Ebből a tizenegy [vonalból] viszont az ötödik
és a hetedik [vonal] másfél kis egységnyi.²⁷

²⁷ bco bgyad pa rta babs sgo tshad gsum las steng 'og gnyis dang bar pa 'i dbus su cha chung bya ba [/] ka ba 'i rtse nas phyi ngos su // cha chung re re dor bar thig // bcu gcig 'di la lnga pa dang // bdun pa cha chung phyed dang gnyis //

19. A méretvonalak jobb és bal oldalához [egy-egy] többlet vonal (t. *thig lhag*) hozzárendelése:

A két [másfél kis egységnyi] és kilenc [egy kis egységnyi], egymással megegyező vonallal rendelkező diadalív megrajzolásának ez a módszere:

három kapu-méretnyi mértéket felvéve,
mindkét, azaz a felső és az alsó vonal is [egy] kis egységnyire van.

Középen egy kis egységnyit kell húzni,
majd az ötödik és a hetedik [vonal után]
magától értetődően másfél kis egységnyit.

A méretvonalak jobb és bal oldalához
[egy-egy] többlet vonal járul, mindjük [egy] kis egységnyire.
Ez a módszere a diadalív megrajzolásának.²⁸

20. Végül öt és fél kis egységet és a többi [felvéve] a diadalív megrajzolásának módja:

Ekként mindkét irányba kiterjesztve,
a tengelyvonal jobb és baloldalán,
[az alapvonal] öt és fél kis egységnyi végéig
a vízszintes vonal (t. *snam bu*) két és fél kis egység.

Tudniillik a „nyíl és fél” (t. *phyed bcas mda*) öt és felet jelent, a „féllel három” (t. *phyed dang gsum*) pedig két és felet; ezt a különbséget tudni kell, s ez mindegyik [számra] nézvést általános.

Az [első vízszintes] vonal három és fél kis egység,
majd a végétől hat kis egységnyire levő második
és harmadik [vonal] pedig három kis egység.

A végétől négy kis egységnyire levő negyedik (vonal következik),
(amely) öt kis egység, majd négy és fél (kis egység)
az ötödik (vonal), három és fél kis egység kimérése után;
három (kis egység) után a hatodik (vonal) öt kis egység,
a (következő) négy (vonal mindegyike) hét kis egység,
a tizenegyedik (vonal) pedig öt kis egység.²⁹

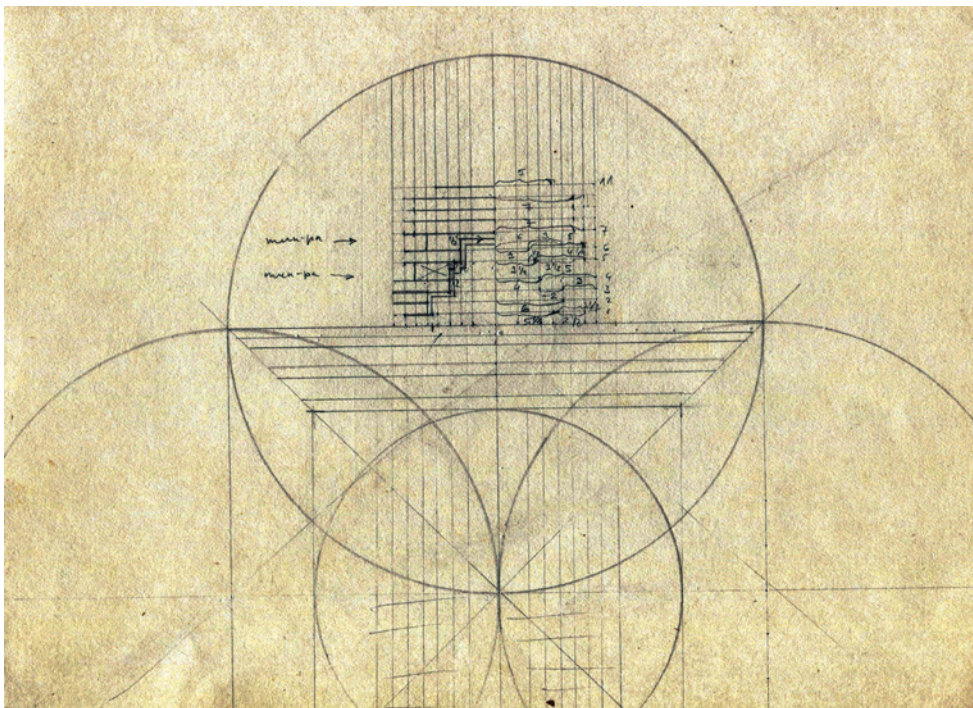
²⁸ bcu dgu pa bshar thig g.yas g.yon gyi zur du thig lhag cha chung re re bsnam pa [/] zhes pa gnyis mnyam dgu mnyam gyi // rta babs thig 'di 'debs tshul ni // sgo tshad gsum po 'i tshad byas pa // steng 'og gnyis po cha chung bya // bar pa 'i dbus su cha chung gcig // gdab pas lnga pa bdun pa gnyis // cha chung phyed gnyis shugs kyi 'byung // g.yas g.yon bshar thig gi zur du // thig lhag cha chung re re bsnam // de nas rta babs bri ba 'i tshul //

²⁹ nyi shu pa cha chung phyed bcas mda ' yi mthar zhes sogs kyi rta babs bri tshul [/] de la phyogs gnyis su ni rgyar // tshangs pa 'i g.yas dang g.yon du ni // cha chung phyed bcas mda ' yi mthar // snam bu cha chung phyed dang gsum // de yang phyed bcas mda ' ni phyed drug // phyed dang gsum ni phyed gsum yin pas de yi khyad par shes dgos / des kun la rigs 'gre / thig ni cha chung phyed dang bzhi // cha chung drug mthar gnyis pa dang // gsum pa cha chung gsum pa'o // cha chung bzhi mthar bzhi pa ni // cha chung lnga ste mda ' phyed bcas // gsum dor nas ni phyed dang lnga // gsum nas drug pa cha chung lnga // bzhi ni cha chung bdun rnams te // thig bcu gcig par cha chung lnga //

21. Annak módszere, hogyan kell megrajzolni a felső és az alsó sötét [mélyedés] (t. *mun pa*) oszlopainak külső vonalait:

Ami a két sötét [mélyedés] oszlopainak külső oldalát megrajzoló módszert illeti, az ötödik vízszintes felső részének oldalán három és fél kis egységet (kell kimérni).

Ennél a pontnál, az alsó oszlop végénél lévő hetedik [vonal] alsó része három kis egység, a felső [rész] hat kis egység, és felülre, a felső oszlop külső végéhez megy.³⁰

4. kép. A mandala diadalívének kialakítása, 18–21. pont; a szerző rajza, Dharamsálá, 1993

³⁰ nyer gcig pa mun pa gong 'og gnyis kyi ka ba 'i phyi mtha 'i ri mo 'byung tshul [// mun pa gnyis kyi ka ba yi // phyi mtha 'i ri mo bya tshul ni // snam bu lnga pa 'i steng gi ni // ngos su cha chung phyed dang bzhi // de mtshams ka ba 'og ma 'i mtha 'i // bdun pa 'i 'og la cha chung gsum // steng gi cha chung drug steng du // ka ba steng ma 'i phyi mtha' 'byung //

22. Annak módszere, hogyan kell hozzáadni két és fél többletnyi kis egységet a harmadik és az ötödik vízszintes vonal belső végéhez:

A vízszintesek végéig menő vonalakkal

a belső vég elérésének módszere a következő:

a harmadik vízszintes felső részéhez adj két kis egységnyt (t. *cha phran*),

az ötödik vízszintes tetejéhez pedig [adj egy] fél kis egységnyt (t. *cha chung*).

Tudnivaló, hogy a belső részhez hozzá kell adni (egy többlet vonalat),

korábban és később a vonal tetejét/végét megkeresve,

a másik végével együttesen,

fokozatosan kell elérni; azokból

egy kissé nehéz megérteni.³¹

23. A külső és belső törésvonalakból a belső elülső vonal (t. *gdong then*) megrajzolásának gyakorlata ebben a hagyományban:

A harmadik vonal tetejének csúcsához

hozzá kell adni két kis egységet,

mely egy fél kis egységnyivel fordul,

s ugyancsak fél kis egységnyire felfelé [tart],

az alsó sötét [mélyedés] felső részéig,

és egy másik fél kis egységgel érinti a helyet.

Majd a sötét [mélyedés] vonalának csúcsától

fokozatosan felfelé tart,

a felső sötét [mélyedés] tetejéig,

fél kis egységnyire a jeltől (t. *mtshams*).

Az egymást érintő két csúcs mindkét oldalon

egy törésvonalat [hoz létre]. Ennek belső részén,

egy fél kis egységtől (úgy megy a vonal), mint a másik.

Íme, ez a belső törésvonalak csúcsának

és az elülső vonal készítésének hagyománya.³²

³¹ nyer gnyis pa snam bu 'i nang mthar gsum lnga gnyis la cha phran gnyis dang phyed bsnan tshul [/] snam bu rnams mthar son pa 'i thig
// ces pa nang mthar son tshul ni // snam bu gsum steng cha phran gnyis // lnga pa 'i steng la cha chung phyed // nang du bsnan dgos shes
byas la // snga phyi 'i thig sne 'tshol ba yi // gzhan gyi mtha ' dang lhan cig tu // rim gyis son la de dag las // cung zad shes par dka ' ba ni //

³² nyer gsum pa kyog po phyi nang gnyis las phyg len du nang ma gdong then bya ba [/] gsum pa 'i steng sne nas gyen du // cha
chung gnyis bar song ba nas // phrad du cha chung phyed kyog pa // slar yang gyen du cha chung phyed // song nas mun pa 'og ma
'i steng // cha chung phyed kyi sar gugs la // de nas mun pa 'i thig sne nas // gyen du rim pas song ba yi // mun pa gong ma 'i steng
ngos su // cha chung phyed dor de mtshams nas // phan tshun rtse gnyis ngos sbrel ba 'i // kyog po gcig go 'di nang du 'ang // cha
chung phyed nas de bzhin gzhan // zhes pa kyog po nang ma 'i sne // gdong 'then bya ba phyag len yin //

24. A „király”, a „három vétek” és a többi (méret) révén a diadalív külső oldalát elérő módszer:

Ami a diadalív külső oldalát elérő módszert illeti,
a „király” (16), a „három vétek” (18), a „Nap” (12),
a „király” (16), az „irány” (10) és az „emberek” (14) háromszor,
valamint az „irány” (10) [hosszának vonalait egy-egy] kis egységnyire egyenesen [húzd meg];
ezek a diadalív vízszintes vonalainak szintjei.

A sötét [mélyedés] alsó és felső része
az oszlop külső végének csúcsához megy,
ez pedig ugyanolyan, mint a belső végéhez [menő vonal].

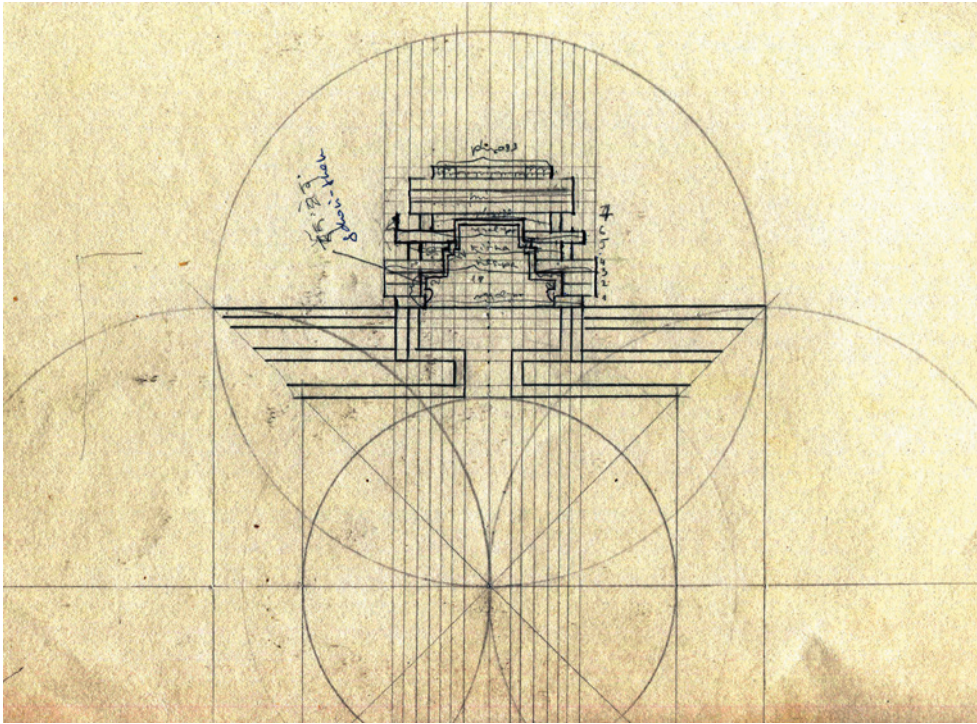
Akként pedig a [diadalív] tizenegy vízszintes [vonala]
alulról kezdve, sorrend szerint [így következnek]:
az arany (t. *gser*), a párkány (t. *shar bu*), a drágakő (t. *rin chen*),
a lópata (t. *rta mig*), a sötétség (t. *mun snam*), a sánc (t. *va raNTa*),
a sötét mélyedés (t. *mun pa*), a párkány (t. *shar bu*), a drágakő (t. *rin chen*),
a lovas [t. *rta pa*] és a perem (t. *mda' yab*); ez a tizenegy.³³

25. A perem-vonalat (t. *mda' yab*) felső felén felező két lótusz-vonal (t. *padma*) [kialakítása]:

A perem-vonal alsó felét véve,
mindegyik tíz kis egységnyi (t. *cha phran*) lótuszra [osztott],
mindkét felső vége pedig [további] két lótuszra;
[ez a] két [lótusz-vonal] hagyománya (t. *phyag len*).³⁴

³³ nyer bzhi pa rgyal po nyes pa gsum zhes sogs kyiis rta babs phyi mtha' song tshul [/] rta babs phyi mtha' song tshul ni // rgyal po nyes pa gsum nyi ma // rgyal po phyogs dang mi rnam gsum // phyogs te thad kar cha chung rnams // rta babs snam bu 'i rim pa 'o // zhes pa 'i mun pa gong 'og gnyis // ka ba 'i phyi mthar snar song la // di ni nang mtha' dang mnyam mo // de ltar snam bu bcu gcig po // 'og nas bzung ste rim pa bzhiin // gser dang shar bu rin chen dang // rta mig mun snam va ranta // mun pa shar bu rin chen dang // rmig pa mda' yab bcu gcig go//

³⁴ nyer pa mda' yab phyed du byas pa'i steng ma 'i mtha' gnyis padma gnyis re bya ba [/] mda' yab phyed du byas pa'i 'og // cha phran re yi padma bcu // steng mal mtha' gnyis padma ni // gnyis re bya ba phyag len yi //

5. kép. A mandala diadalívének kialakítása, 22–25. pont; a szerző rajza, Dharamsálá, 1993

26. Körív meghúzása az oszlop külső végétől a külső szarv (t. *rva*)³⁵ külső végéig:

Ez pedig a szarv körívének módszere:

A tengelyvonal és a tetővonal találkozásától

négy és háromnegyed kis egységnyire

felfelé jelölj ki [egy pontot].

[Majd] a fonállal, mely kilenc kis egység és még egy negyednyi,

a szarv külső részén jobbra és balra [húzz] egy körívet.

Így kell az oszlop külső végétől

a külső végéig megrajzolni a kör ívét.³⁶

³⁵ A mandala-palota kapujának diadalívén látható „szarv” valójában a palota alapjául szolgáló kettős vadzsrának (t. *rdo rje sna tshogs*) az ív tetején túlnyúló vége.

³⁶ *nyer drug pa ka ba'i phyi mtha' nas phyi mtha'i bar du phyi rva sgor mo 'khor ba [l] de nas 'di yi rva skor tshul // tshangs dang mda' yab 'phrad pa nas // cha chung bzhi dang bzhi gsum ni // gyen du song ba nas bzung ste // skuā pa cha chung dgu dang ni // bzhi chas g.yas gyon phyi rva bskor // zhes pa 'i ka ba'i phyi mtha nas // phyi mtha'i bar du sgor mo 'khor //*

27. A balról jobbra húzott körív révén a belső szarv körívének módszere:

Ezután a belső szarv körívének módszere:

a tetővonaltól a tengelyvonalon [mérj ki]

három és fél kis egységnyit, majd egyenesen jobbra

hat [kis egységnyit], és mérj ki egy vonalat.

Majd a fonállal tizenkét és fél [kis egységnyire]

evégből a baloldalon tégy egy jelet (t. *rtags*),

balról jobbra húzz egy körívet

a szarv csúcsán, közepének jobb és baloldalán

két kis egységnyire (t. *cha phran*) a széléig húzd.³⁷

28. A négy nagy egység (t. *sgo tshad*) magasságú középső szarv egy egységet kivéve nem jelenítendő meg a rajzon:

A középső szarv magassága négy egység,

egészen a szarv csúcsáig. [Legfelül,]

a tengelyvonal jobb és bal oldalán [mérj ki] fél kis egységet

majd [lefelé] két egységet egyenesen a tengelyvonalon,

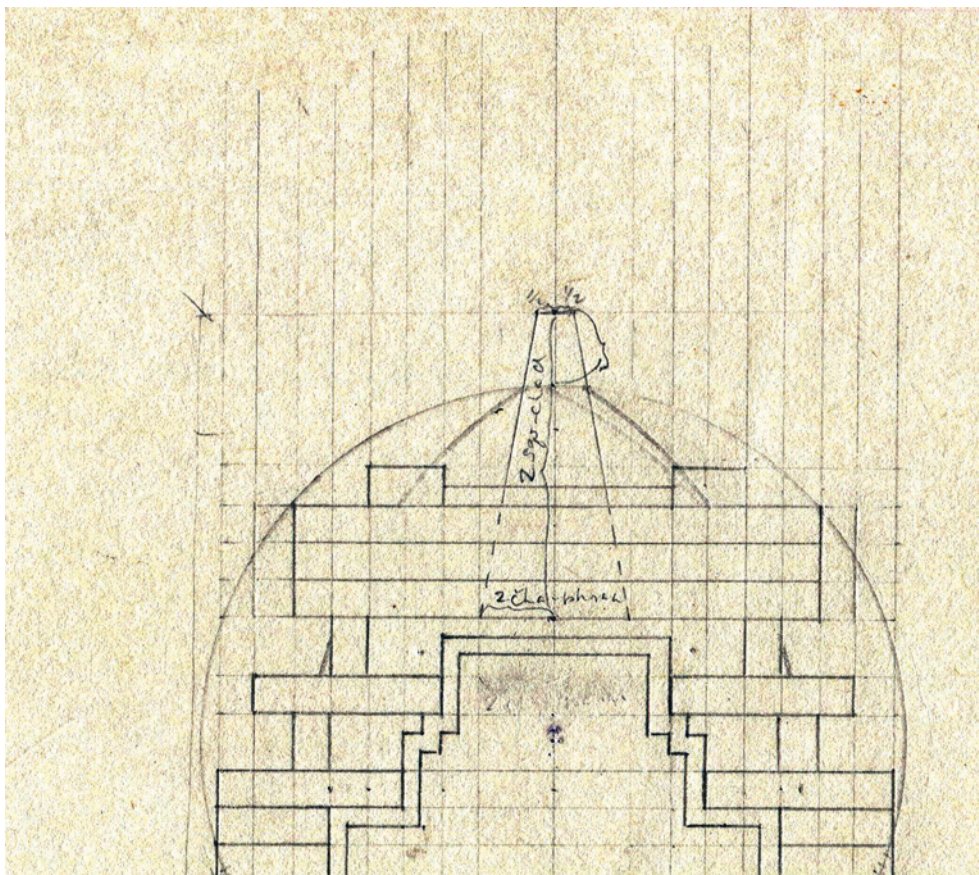
[itt] a jobb és baloldalon két kis egységet (t. *cha phran*) mérj ki.

A tetővonal külső oldalán levő egy egységnyit kivéve,

a szarvat ne jelenítsd meg a rajzon.³⁸

³⁷ nyer bdun pa g.yon bskor g.yas pa de las ldog ste nang gi rva bskor ba'i tshul [/] de nas nang rva kor tshul ni // mda' yab tshangs las cha chung ni // phyed bcas gsum nas thad kar g.yas // drug nas thig thog bzung byas la // skud pa phyed bcas bcu gnyis kyis // de thad g.yon ngos rtags byas la // g.yon bskor g.yas pa de las ldog // rva rste g.yas g.yon dbus rva yi // cha phran gnyis kyi mtshams su zug //

³⁸ nyer brgyad pa dbus rva srid du sgo tshad bzhi las gcig ma gtogs ri mo mi mngon pa [/] dbus rva srid du sgo tshad bzhi // yod pa'i rva rste tshang thig gi // g.yas g.yon cha chung phyeng re nas // sgo tshad gnyis thad tshangs thig gi // g.yas g.yon chaphran gnyis pa g'dab // mda' yab phyi ngos sgo tshad gcig // ma gtogs ri mo mi mngon bya //

6. kép. A mandala diadalívének befejezése, 26–28. pont; a szerző rajza, Dharamsálá, 1993

29. A lóbusz- (t. *padma*), vadzsra- (t. *rdō rva*) és fénykör (t. *’od phreng*) sorrendben három, egy és négy kis egységnyi kerek köreinek [megrajzolása]:

Ennélfogva négy kis egységnyire
a szarv csúcsától egy teljes kört
húzz meg, majd innen még két [kör] van,
melyeket két-két kis egységnyire húzz meg.

A másik kör pedig négy [kis egységnyire van,]
ez tehát a lóbusz-, vadzsra- és fénykör
mértékének magyarázata.

Mindazonáltal a Tantra-kollégium szerint

A lótuszkör három kis egységnyi, a vadzsra-kör

egy kis egységnyi és a fénykör pedig [egy] nagy egységnyi (t. *sgo tshad*).³⁹

30. A középponttól nyolc és hét kis egységnyire (t. *cha chung*) két körvonal meghúzása:

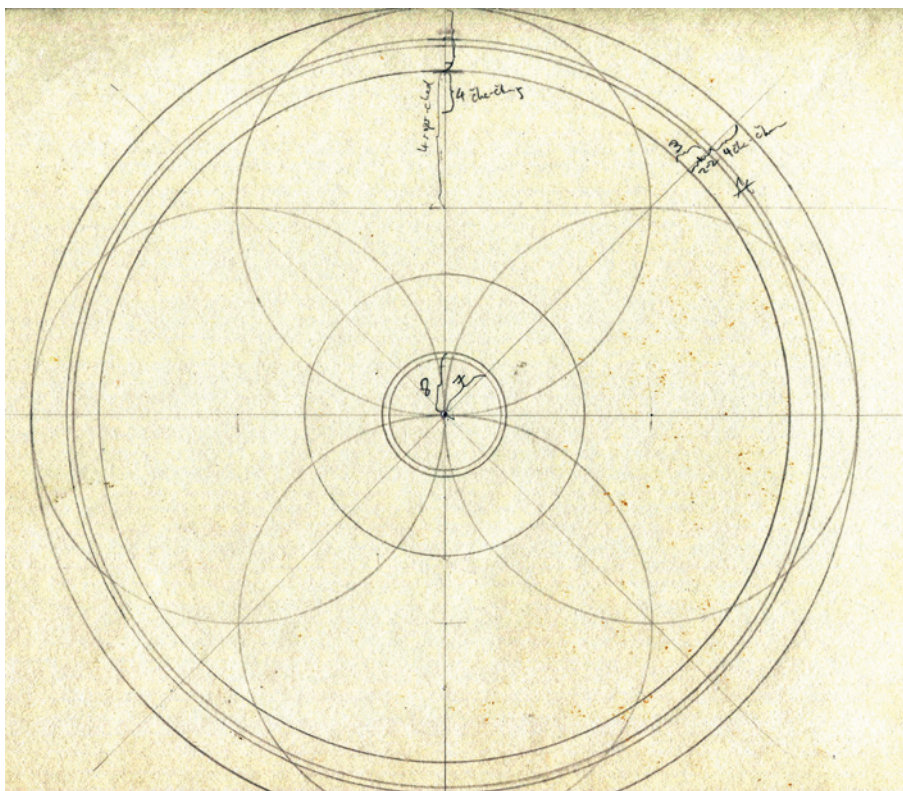
Ami pedig ennek a belső vonalait illeti,

a tengelyvonalattól (ti. a középponttól) nyolc kis egységnyire

és hét kis egységnyire [húzz] körvonalakat;

a két kör közül a belső a vadzsra-füzér,

a külső pedig a belső fényfüzér köre.⁴⁰

7. kép. A mandala védőköréi, azaz a lótusz-, vadzsra- és fénykör kialakítása, 29–30. pont;
a szerző rajza, Dharamsálá, 1993

³⁹ nyer dgu pa padma rdo rva 'od phreng gsum rim bzhi cha phran gsum gcig bzhi yi sgor mo 'khor ba [//] de phyir cha chung ri byed mthar // zhes pa rva rtse nas bkor ba 'i // thig zlum de nas gnyis yin te // cha chung gnyis gnyis dor bar ro // bzhi dor ba ni zlum po gzhan // zhes pa padma rdo rva dang // 'od phreng rnam ki tshad bshad do // 'on kyang rgyud pa 'i phyag bcas su // padma cha gsum rdo rva ni // cha gcig 'od phreng sgo chad yin //

⁴⁰ sum cu pa dbus nas cha chung brgyad bdun gnyis kyi mthar zlum thig gnyis ttab pa [//] de nas 'di yi nang thig ni // tshangs nas cha chung brgyad mthar dang // bdun pa 'i mtha' ru zlum po 'i thig // rim pa gnyis bskor nang ma ni // rdo phreng phyi ma 'od phreng nang //

31. A tengelyvonalaktól (azaz a középpontból) két és három [kis egységet] a négy irányba kimérve, a táblázat (t. *re'u mig*)⁴¹ [kialakítása]:

Ami pedig az ezután következő összes vonal meghúzását illeti,
a többi irányba menő vonalak jelzése:

két vonalat kell fokozatosan a tengelyvonalon kívül

két és három kis egységnyire meghúzni,

majd a [másik] tengelyvonalon ismét két [kis egységnyire]

és három [kis egységnyire] kell mindenütt [vonalakot]

a négy irányba húzni, s így a táblázat elkészül.⁴²

32. A külső körvonalból [egy] kis egység meghúzásával a fénykör (t. *od phreng*) kialakítása:

A külső körvonalból a külső oldalon,

[egy] kis egységnyire húzz egy teljes körívet,

ez a külső fénykör, amint azt előzőleg kifejtettük.⁴³

33. Ezután az átlókon három kis egységet kimérve, a második szint [kialakítása]:

Majd három kis egységet kimérve

az átlókon elhelyezett vonalakon

a második szint kijelölése is ismertté válik.⁴⁴

34. A tengelyvonal, átló, táblázat és a vízszintes vonalak (kitörlésével) a mandala teljesen befejezetté válik:

A mindenhová elérő tengelyvonalakat,

a táblázatot és a vízszintes vonalakat kitöröljük.

Ez a dicső Guhjaszamádza

Árja hagyományvonalához⁴⁵ [tartozó] mandala megrajzolásának módszere.⁴⁶

⁴¹ Valójában egy védőkörökkel körülvelt négyzetrács, mely azoknak az oszlopokkal szétválasztott celláknak az alaprajzát jeleníti meg, melyekben a mandala főistensége és a köré csoportosuló istenségek elhelyezkednek.

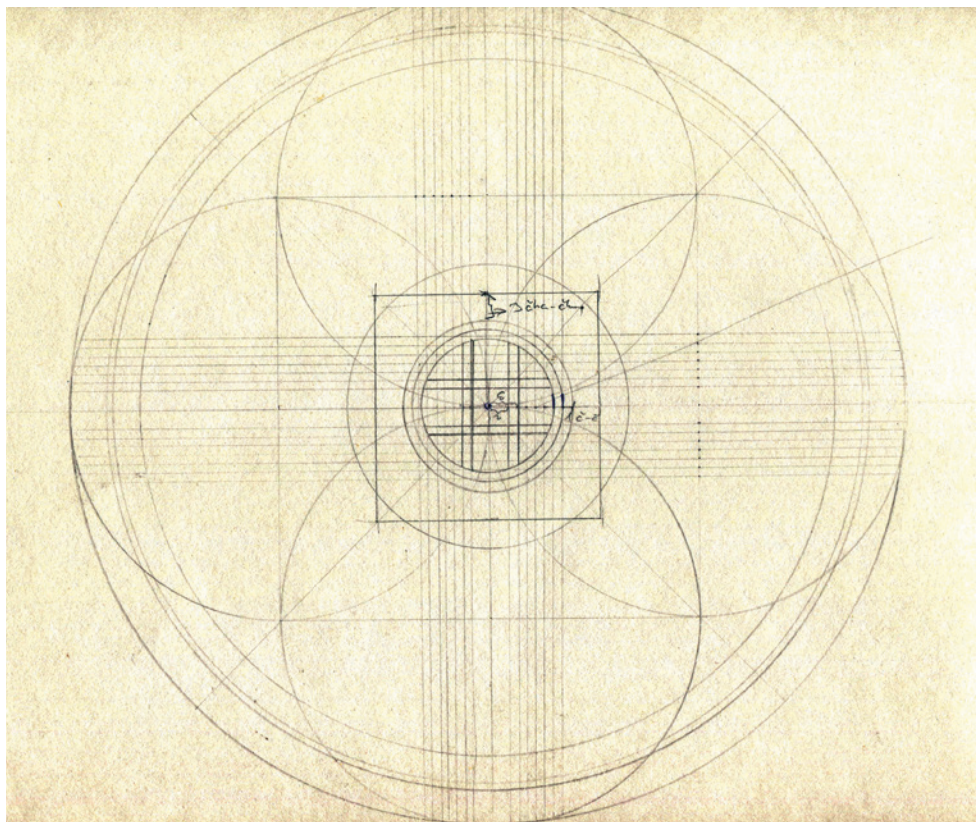
⁴² so gcig pa tshang las gnyis mthar dang gsum mthar phyogs bzhir btap pas re'u mig [/] de nas yang dag drangs nas ni // phyogs gzhan thig gi mtshams song ba'i // thig gnyis rim bzhiñ tshang pa'i phyir // cha chung gnyis gsum dor ba'o // zhes pa tshangs las gnyis mthar dang // slar yang gsum mthar re re ste // phyogs bzhir btap pas re'u mig 'byung //

⁴³ so gnyis pa phyi ba'i zlum thig las cha chung dor bas 'od phreng zlum por bya ba [/] phyir zlum thig las phyi ngos su // cha chung dor bar zlum po'i thig // ces pa bshad 'od phreng phyi //

⁴⁴ so gsum pa de nas cha chung gsum dor nas zur thig bar du btap pas rim pa gnyis pa dang [/] de nas cha chung gsum dor nas // zur thig bar du gnas pa'i thig // rim pa gnyis pa'i mtshams shes byed //

⁴⁵ A Guhjaszamádza-szövegek gyakorlatának két fő hagyománya van: a Nágárdzsuna tanítványáról Árdjádéváról elnevezett Árja (t. *Phags lugs*), melyben Guhjaszamádza mint Aksóblja buddha megjelenése, Guhjaszamádza-Akshobhyavajra (t. *gSang ba 'dus pa mi bskyod rdo rje*) valósul meg; valamint a Buddhásridnyánáról elnevezett Dnyánapáda (t. *Ye shes zhabs lugs*), melyben Guhjaszamádza mint Mandzsusri bódhiszattva megjelenése, Guhjaszamádza-Mandzsuvadzsa (t. *gSang ba 'dus pa 'jam pa'i rdo rje*) valósul meg. WAYMAN 1991, 94–104.

⁴⁶ so bzhi pa tshangs zur dang re'u mig snam bu'i re kha dbyi bas dkyil 'khor yongs rdzogs [/] kun tu son pa'i tshangs thig dang // re'u mig snam bu'i re kha dbyi // de ltar dpal ldan 'dus pa yi // 'phags lugs dkyil 'khor bri tshul yin /

8. kép. A táblázat és a második szint kialakítása, 31–34. pont; a szerző rajza, Dharamsálá, 1993

Bibliográfia

TIBETI FORRÁSOK

Rong-tha blo-bzang-dam-chos-rgya-mtsho: *The Creation of Mandalas: Tibetan texts detailing the techniques for laying out and executing tantric Buddhist psychocosmograms*. Illustrated by Don-'grub-rdo-rje. K. n., New Delhi, 1971, Vol. 1.

Thig gi lag len du ma gsal bar bshad pa bzo rig mdzod pa'i kha rgyan zhes bya ba bzhuugs so. 'Bras spungs blo gsal gling dpe mdzod khang, Delhi, 1993, 11–18.

TOVÁBBI IRODALOM

- CSOMA 1986. Csoma de Kőrös, Alexander: Tibetan Symbolical Names, Used as Numerals. *Tibetan Studies*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 35–39.
- DAGYAB 1977. Dagyab, Loden Sherap: *Tibetan Religious Art*. Wiesbaden: Otto Harrasowitz.
- JACKSON 1994. Jackson, David P., Jackson Janice A.: *Tibetan Thangka Painting: Methods & Materials*. London: Serindia Publications.
- KELÉNYI 2005. Kelényi Béla: Vajrabhairava „tizenhármass” maṇḍalája. *Bolor-un Gerel. Kristályfény. Tanulmányok Kara György professzor 70. születésnapjának tiszteletére*, I–II. (szerk. Birtalan Á., Rákos A.), Budapest: ELTE Belső-Ázsiai Tanszék – MTA Altajisztikai Kutatócsoport, 401–416.
- TUCCI 1988. Tucci, Giuseppe: *The Religions of Tibet*. Berkeley – Los Angeles: University of California Press,
- WAYMAN 1991. Wayman, Alex: *Yoga of the Guhyasamājantra*. Motilal Banarsidass, Delhi, 1991
- WAYMAN 1993. Wayman, Alex, Lessing, F. D.: *Introduction to the Buddhist Tantric Systems*. Delhi: Motilal Banarsidass.